

- Rättsväsendet i Skandinavien
- Utflykt till "Snapphanestallarna"

Höglandets Fornminnesförening

Första numret av Ristningar, den tredje årgången, har kommit ut. Fast egentligen skulle det ha varit det sista numret den andra årgången. Dessvärre är "tid" en bristvara. Men nu är Ristningar här. Mycket tack vare våra medlemmar som inte är med i redaktionen. Vi har fått många bidrag till detta nummer; särskilt glädjande att vi fått bidrag från medlemmar som inte skickat in något tidigare. Det behöver vi mer av. Vi är övertygade om att det finns mycket kunskap gömda i många medlemmars böcker, datorer, anteckningar och minnen. Dela med er!

Snart är det årsmöte: den 11 mars i Bredestad sockenstuga.

Bredestad var centrum i gamla Vedbo härad i flera hundra år. Nu blir det centrum på nytt för en kväll. Då ska vi klubba ny styrelse, fastställa nytt program för året och andra formaliteter. Men också ha en trevlig kväll tillsammans. Särskilt ni som är nya i föreningen har möjligheten att träffa nya bekanta med samma intressen och också öka ert eget engagemang i föreningens arbete.

Redaktionen

Aktuella kontaktpersoner

Aneby:
Bertil Johansson 0380-20707

Eksjö:
Per-Erik Thunström 0381-71114

Jönköping:
Lars Ljungberg 036-92528

Nässjö:
Hilkka Elmersson 0380-91189

Sävsjö:
Hilbert Björkdahl 0383-31282

Tranås:
Håkan Rosén 0140-13366

Vetlanda:
Gunnel Granmo 0383-31037

I DET HÄR NUMRET:

Rättsväsendet i Skandinavien från 1000-talet och framåt 2

Utflykt till "Snapphanestallarna" vid Hallandsåsen 3

Jag har läst... 4

Så här fungerar en skvaltkvarn 5

Slutord 6

Ordföranden har ordet

Bertil Johansson, Ordförande

Jag önskar alla medlemmar ett GOTT 2009! Vi är nu 100 medlemmar.

Vid föreningsmötet i oktober förrättades fyllnadsval och vi fick två nya styrelseledamöter; nämligen Conny Rocén och Tommy Davidsson, båda från Tranås, och i valberedningen finns nu Anders Adolfsson. Programutskottet förstärktes med Gunnel Granmo från Ekenässjön.

Boken om Nässjö kommuns fornminnen blev inte klar till årsskiftet som vi hade hoppats

men redaktionen jobbar vidare. Ett tema inom hembygdsrörelsen just nu är samarbete mellan skolan och hembygdsföreningarna och vi har ju redan en del erfarenhet av att jobba med skolan, samtidigt som nässjöboken skall användas av skolorna i Nässjö. Greta och jag har varit tillsammans med Tore Sandell i en skola i Ydre där vi berättat om vikingatiden och Tore spelat sin vikingamonolog. Det finns säkert medlemmar som kan göra en insats i arbetet med skolan (föreningen kan få bidrag för resekostnader och

material). Hör av Er till mig om Ni har intresse av detta! Det är väldigt inspirerande att träffa skolbarnen och det är viktigt att sprida kunskap om vår historia till de unga så att deras intresse för hembygden och dess historia ökar. Och försök att komma på våra möten och delta i våra resor som brukar vara mycket intressanta. Om Du har tips på platser lämpliga för en utflykt eller dagsresa så kontakta någon i styrelsen.

Bertil Johansson

Rättsväsendet i Skandinavien från 1000-talet och framåt

Vår ordförande Bertil Johansson skriver här om rättsväsendet från sen vikingatid till tidig medeltid.

”Personligt ansvar i form av skuld, synd och brott var kristna föreställningar”

På nästa sida har vår medlem Ingrid Kleist skrivit en intressant utflyktsskildring från ”Snapphanebygd” i nordvästra Skåne .

Straffrätt i dagens mening saknades under vikingatid och förkristen tid. Även grövre tilltag som mord och dråp ansågs inte som brott utan som kränkning- ar som skulle gottgöras genom hämnd i form av blodshämnd eller utmaning till tvekamp. En släkt var förpliktigad att hämnas på valfri medlem av den släkt som kränkt den. Konflikters lösande följde viss ritual och den som bröt mot normer tillfogades förödmjukelse eller uteslöts ur gemenskapen, blev fredlös. Ordningsregler med straffpåföljd för den som bröt mot dem var en nyhet som infördes av kyrkan. Personligt ansvar i form av skuld, synd och brott var kristna föreställningar. Rättssystemet bestod av oskrivna sedvane- regler och det fanns ingen myndighet som verkställde straff. Äganderätt i juridisk mening saknades och rätten var baserad på tillgång till makt. En källa till konflikter var rätten att disponera jord och här var det viktigt att visa att förfäderna brukat den jord man gjorde anspråk på. Gravhögar och runstenar som visar släktled är exempel på markeringar av odalrätt. Skrivna lagar och regler finns bevarade i Europa från antiken och framåt, den viktigaste den romerska rätten som innehöll civilrättsliga principer som till stor del ännu

gäller i västerlandet. Även Mose lag ur gamla testamentet tillämpades. Under 1100-talet spreds den romerska rätten till Skandinavien och runt år 1200 började män som ärkebiskop Absalon och Anders Sunessen sammanställa lagtexter som skulle ge normer för leverne och anvisning för lösande av konflikter. Att skriva lagtexter var inget lätt göra och påven uppmanade kungar att sända sina representanter till Rom för utbildning och de som fick utbildning kom naturligtvis från samhällets högsta skikt. Detta innebar att lagstiftningen även blev ett maktinstrument. De nedtecknade lagarna var säkerligen en kombination av rättsvetenskap, kyrklig ideologi och en spegling av maktthavares intressen. Först i början på 1800-talet började man hävda att lagarna var något som utgått från folket.

Det har skett en kontinuerlig utveckling av rättssystemet i Skandinavien från förkristen tid till de medeltida landskapslagarna, av vilka västgötalagen är den äldsta. Omkring 1350 antogs Magnus Erikssons landslag som ersatte landskapslagarna och som omarbetades ett flertal gånger. På 1530-talet omorganiserade Gustav Vasa rättsväsendet med hjälp av tyska medarbetare.

Bertil Johansson

Utflykt till "Snapphanestallarna" vid Hallandsåsen

Vi var ett gäng som gjorde en utflykt i höstas. Vi vandrade längs med Rössjöns strand till Trollehallar - även känt som Snapphanestallarna. "Rössjön och Västersjön ligger som ett par ögon under Hallandsåsens barska ögonbryn" lär bygdens son Frans G Bengtsson sagt en gång. Det var han som skrev romanen "Röde Orm!" och han var född där - med Rössjöns blanka vattenspegel i blickpunkten!

Rössjön och Västersjön är så kallade dödisjöar. De bildades ur s.k. dödisgropar när inlandsisen smälte. Då låg här

stora isblock som bildade dödisgropar. Rössjön är 380 hektar stor med en varierad botten med det största uppmätta djupet på 24 m, med sänkor som är mer än 20 m ute i sjön, bl.a. där Trollebäcken rinner ut. Sjöbottnarna sägs vara mycket ojämna, där har flera åsbildningar skapats när isälven förde med sig en massa löst material genom ravinen vid Trollehallar och som hamnade i sprickorna i dödisen.

Rössjöholms gods har anor från början av 1300-talet och ligger vackert vid den ena änden på Rössjön. Den avvattnas genom Rössjöholmsån som reglerar utflödet vid Rössjöholms kvarn, där ca 0,7 kubikmeter vatten per sekund rinner

ut; allt enligt Munka-Ljungby - Tåssjö Hembygdsförening. Vattnet i sjön är ovanligt; ph-värdet sjunker aldrig under 6 trots att berggrunden är ett urberg med inslag av amfibolit. Nu är området ett fågelskyddat sedan någon gång på 1940-talet och man kan se och höra en mängd fåglar här, bl.a fiskgjuse och storlom.

Utflyktsdagen var en mulen dag med lite duggregn, så vi kunde bara ana Rössjöholms gods tvärs över sjön då vi stannade en stund för att hämta andan och blickade ut över sjön. Under vandringen plockades det trattkantareller som växte lite här och där utmed stigen. Det var mycket vackert med hela åsen klädd i höstskrud i färger: gult, rost och grönt. Lärkträd finns i mångfald där och de var fortfarande gröna.

Så var vi uppe på vägen som går utmed sjöarna och där man kan parkera när man ska upp till Trollehallar, Snapphanestallet. Skåne har ju tillhört Danmark och snapphanekrigen är omtalade. Här finns många ställen som det sägs att snapphanarna höll till på, och detta är ett av dem. Det är en djup ravin på Hallandsåsens NÖ sluttning. Inlandsisens smältvatten drog fram och eroderade urbergs-horsten, lämnade ca 30 m höga väggar av gnejs och talusbranter (nedrasande block och stenar). Det som då följde med Trollebäcken hamnade i Rössjön och det som blev kvar finns fortfarande i ravinen. Ingången till ravinen var bara en

stensatt gång så det var svårt för fienden att ta sig dit. Däruppe hade snapphanarna sitt tillhåll och man kan ännu idag se lämningar efter människoboningar. För att ta sig dit upp måste man vada, hoppa eller på annat sätt ta sig över Trollebäcken tre gånger och då det är mycket vatten i bäcken är det ett äventyr. Det finns en unik flora och fauna runt hela området och man kan se flera ovanliga växter, ormbunkar och mossor som växer här, bl.a. kärrviol och höstanemoner.

Svettiga och trötta nådde vi "Snapphanestallarna" och kunde sätta oss ner och avnjuta vår medhavda matsäck innan vi började återfärden ner genom ravinen igen och till bilarna.

Ingrid Kleist

(Red: Bilderna är inte autentiska!)

Jag har läst...

SVENSKA FOLKSAGOR

Svenska Folksagor återberättade av Birgitta Hellsing med kommentarer av Jan-Öjvind Swahn och illustrationer av Alvaro Tapia. ISBN 978-91-46-21534-9. Utgiven 2008.

Ett kärt återseende för oss som växte upp med H C Andersens och Bröderna Grimms Sagor. Jan-Öjvind Swahns kommentarer informerar om sagornas ålder, ursprung och utbredning och vem som vid olika tider upptecknat dem och hur de har följt folkliga traditioner i olika delar av världen, en mycket sakkunnig och intressant skildring. Som extra krydda innehåller boken många fantasieggande teckningar av Alvaro Tapia.

Greta Forsberg

DE SMÅLÄNSKA STENMURARNA - ETT KULTURARV

Text Ida Andersen Foto Åsa Nyhlén. ISBN 978-91-633-1286-1.

Boken är ett praktverk på 255 sidor med vackra helsidesbilder i färg. Här tar man upp murarnas historia, olika typer av murar för olika ändamål, jordbrukets utveckling, varför murarna gjordes och av vem, hur vi skyddar och bevarar våra murar som representerar ett stycke värdefull svensk kulturhistoria. Sedan följer en beskrivning av de vackraste, intressantaste eller mest sevärda småländska murarna och här har man valt ut 11 objekt i Kalmar län, 15 i Kronobergs län och (bara) 4 i Jönköpings län, däribland naturligtvis Snarebos fantastiska mursystem och Repperda långa murar. En synnerligen intressant läsning och en trevlig presentbok.

Greta Forsberg

Foto på muren i Snarebo, av Lennart Spång

BÖCKER FÖR LÅN

Föreningen har ett bibliotek hos sekreteraren Greta. Låna gärna! Här är några exempel från de senaste tillskotten;

Kulturlandskapets språkliga dimension Ortnamnen RAÄ

RAÄ Rapport Medeltidsstaden 30 Keramik kammar o skor

RAÄ Rapport Medeltidsstaden Handelsplats stad omland

Skörd, slakt och smide av Leif Häggström

Landskapsutnyttjande, bete och odling av Leif Häggström

Öggestorp och Rogberga av Leif Häggström

Visioner och Vardagsarkitektur Smålandska.kulturbilder 2007

Vikingaliv av Dick Harrison & Kristina Svensson

Oration om Västergötland av Johan P.Falck

Stenminnen

Det medeltida Småland av Martin Hansson

Vid nordliga leden

Om Ortnamn i Jönköpings Län

Västergötland i konsten

Milstolpar av Karl-Erik Jansson

Här finns en del boktips för dem som vill läsa!

Så här fungerar en skvaltkvarn

Vi fick en fråga från en medlem om hur skvaltkvarnar fungerar. Nedanstående text samt illustration är tagna från Rättviks hemsida med tillstånd av Länsstyrelsen Dalarna genom Yvonné Wennberg Öhrnell. Vi tackar så mycket för detta!

Skvaltkvarnen drivs av vatten som leds genom en vattenränna till det horisontella skovelhjulet. Kraftöverföringen sker sedan genom "kvarnsnesen", via "seglet" av järn, till den övre, rörliga

kvarnstenen. Snesen stöder nedtill i ett borrarat hål i en jordfast sten. Den nedre kvarnstenen är fast och malningen sker mellan den och den övre roterande stenen.

Såden hålls ner genom "kvarntuten" och flödet till "kvarnögat" regleras till lämplig mängd med den rörliga "trygla". Mjölets grovlek kan styras genom att ändra avståndet mellan kvarnstenarna med hjälp av läderbitar vid seglets fästen. Det nymalda mjölet samlas upp i "mjölkaret" och rinner sedan ner i säcken.

© 2008-2010, Rättviks kommun, SE-795 80 Rättvik, tfn +46-(0)248-70 000, fax +46-(0)248-70 150, Org nr 212000-2171 .

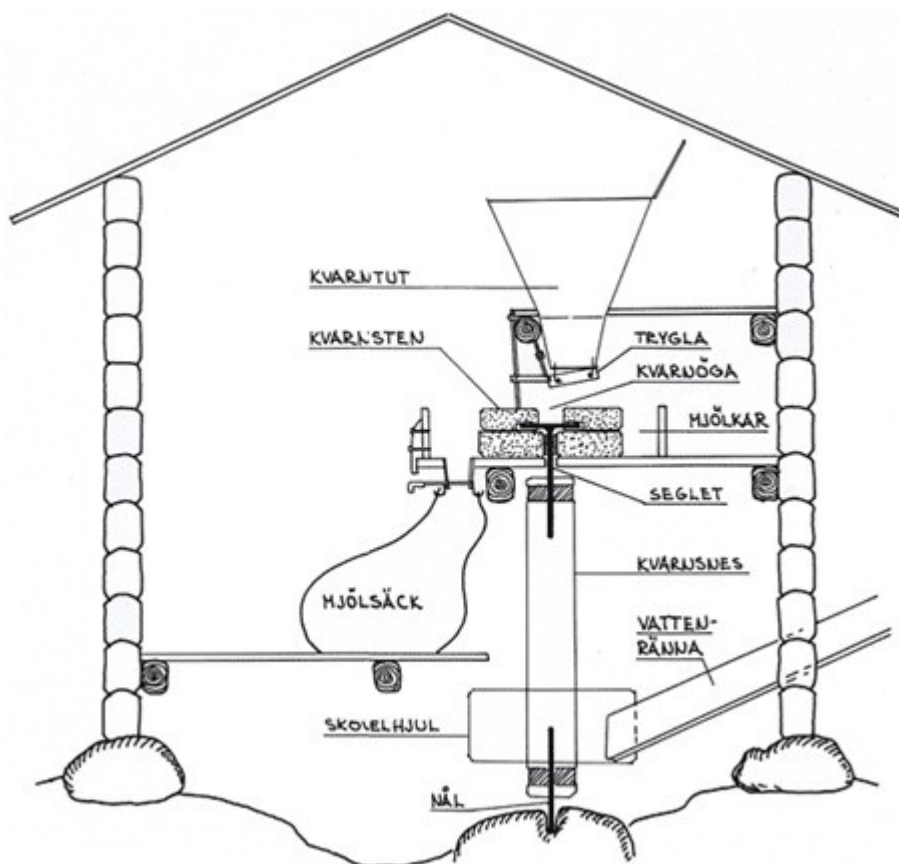

Illustration från Länsstyrelsen Dalarnas information.

Höglandets Fornminnesförening

Telefon: 0380-207 07
(Ordförande Bertil Johansson)

Redaktion:
Michael Wallin
Lars Ljungberg

E-post:
nyhet@fornminne-hogland.se

Vi finns på webben, besök oss på:
<http://www.fornminne-hogland.se>

Webbansvarig: Lars Ljungberg

Slutord

Vi från redaktionen vill önska en god fortsättning och påminna om att det snart är dags för årsmötet. Vi hoppas också att det blir flera som kommer på våra aktiviteter, i år försöker vi med en resa med övernattning, vi och styrelsen hoppas att många tycker det blir roligt och spännande!

Det är också roligt att några nya skribenter har tillkommit tycker vi. Tack så mycket för bidragen! Tack också till Rättvik för tillståndet att planka artikeln om skvaltkvarnar.

Även om vi inte kan allt om allting så får ni gärna skicka in frågor så ska vi söka information och försöka delge denna i Ristningar.

